

*Ezkondu ezin ziteken mutilla**Itz-aurrea*

Ogei urte dira laister Lizardi'tar Xabier mundu ontatik joan zitzaigula ta orain arte ezin argitara izan dugu ezkuturik egon dan aren beste umezurtz bat. Egia Lizardi il ondoren liburutxo batean azaldu zirala "Olerki-umezurtzak" deritzatenak. Bañan beste zerbait gelditu zan illunpean, gaur eguzkitara ateratzen dugun antzerki-lan zoragarri auxe: "EZKONDU EZIN ZITEKEN MUTILLA".

Ez du komeri yaual onek lotsik iñoren aurrean agertzeko; ez da Lizardi'ren beste lanak baño urriago. Aiek bezain bikain, goitar eta jator dezute. Euskal-teatroan eredutza artu diteken antzerki-lana.

Bai izkera, asmakizun, ipui eta gaiez teatroak eskatzen ditun doaiez ongi ornitua datorkigu. Elkar-izketa egokia dizu beti, eta umore onez jositako aterakai ta ziri zorrotzak nun nai. Guzia berriz itzaldj sakon eta egi mardulez oretua.

Ez arian, par egin araziz, gizarteko utsegiteak ispilluan bezela agertzen dizkigu. Bada "*Ezkondu ezin ziteken mutilla*", irudimen utsez, gezur-antzerka tajutua izan ordez zintasan oso-osoa egia dago; erretratu benetakoa dezute. Egilleari berari gertaturiko auzia, auto-biografia dala esanarekin aski da. Jakiña, bestela ere, gizartean sarritan jazo oi dirala antzeko gertakizunak.

Lizardi'k ain zeatz agertzen ditu bere etxekoen gora-berak; ain argi eta garbi daude argazkian bera ezik, ama, izeba, andre-gai ta senideak, ez zitzaigun bidezko aien baimenik gabe antzerkia aizatzea.

Alare oroitarazi nai dugu berak "Etxe barne bizia" deitutakoa 1933'g. "Kirikiño"-saria irabazi zuala, "*Itz-lauz*" liburuan irakurri ditekena.

Bestalde, Lizardi zanaren eriotzak, gero etorritako gudateak eta aren ondorenak giroa txartu zuten gure asmoak aurrera eraman al izateko.

Urteak aurrera joan dira ordea, ta astiak egin du leku. Aterune ontan gure "Mutilla" plazara irten ditekela derizkiogu irakurle-ikusleen atsegin eta erakusbiderako. Zeok, ziur gaude, damaturik geldituko zerate antzerkitxo au lenago ez ezagutua. Lizardi'tar Xabier poeta bezin teatrogille trebe bait-genuen. "Lafio ta Izar" eta "Bi aizpak" "*Antzerki*" aldizkarian argitaratu ziran. Goazen orain "*Ezkondtu ezin ziteken mutilla*"-ri buruz azterketa labur bat egitera.

* * *

Gaiez oso gizarteko eta era bat berri eta jatorra dala lenago esan dugu. Maite-mindurik dagon mutil batetzaz diardu ipuiak. Andregaia ba-dizu, elkar maite dute, bañan mutillak ama ta senideak bere gain ditu eta eragozpen izugarri onek bere ametsa burutzea eragozten dio.

Senargaiak adiña ba-du, lanean ari da, irabazi onak ditu bañan bere bizkar dago etxe guzia. Au dezute auzi ta korapilloa eta ez makala! Geienetan gurasoak dira seme-alaben alde nekatzen diranak. Amàika buru-auste artzen dituzte aiengatik. Aotik jatena ere ateratzen dute bere aurrai ematearren. Ori egunero gertatzen dana da ta ez du infortxo arritzen.

Iñoiz, ordea, gauzak aitzitik jazo oi dira. Alegia seme edo alabak guraso ta beste senideak eutsi bear izatea. Au da "*Ezkondtu ezin ziteken mutilla*"-ren gertakizuna. "Mutillak" benetan ekiten dio bere arloari. Ez du ukatzen egin-bearrak agintzen diona. Nola aztu ta utzi, alabañan, biotza arturik daukan maitasuna? Itxoiten ba-daki eta ge-roak eta asmamenak askatuko diote korapilloa.

Ez ditu Lear erregeren alabek arabera aita-ama eskergabez baztertuko. Gerok larritzen ditugu gure auziak arindu bearrean.

Maitasunaren almenak indartsuak dira korapillo gogorrenak askatzeko. Indarrez ez ba-da, antzez guzia erabakitzen da. Osaba batez baliatzen da —praile jantzian— gauzak bere alde biurtzeko; eta arrebatxoaren laguntza ere ederki datorkio. Ama gaizoa, bere kezka azki ez duala aizpa mutxurdin eta beste andre "antu-batzalle" batek —eibartarron itz polita erabilliaz—, larrituta daukate.

Beste andre musin orrek ezin ikusi bait-du begi onez gure mutilla auzora ezkondu dedin. Bere alabarentzako senartzat aukeratua bait zuan...

Gure "mutillak" —antzerkigilleak esan nai dut— jorratzen ditu ederki bi atso elizakoi ainbat masiatzale, parregarri utzirik azkenerrako.

Lenengo ekitaldian, ama-semblearen arteko auzia dala-ta kezka pean gaude. Zer gerta bear dun jakin nairik gelditzen gera. Eztabaida ain da egitazkoa, nola erabakiko dan ikusteko irrikitzen jartzen gaitu. Komerigille on baten ezaugarri dezute ori.

Bigarren ekitaldian berriz asmaketa zorrotz baten bidez ama-semblearen arteko kezka guziak aienatzen dira ta “autu-batzalle” atsoak zapuztuta isilik geldi bear.

Izan ere, osabaren jokia, praile bizardunez agerturik irritsu ta ustegabeko da. Ziri ederrak sartzen dizkie guzioi ta aren itzaldiak ler gaizto egin arazten digute. Arestian illun zegon giroa alaitzen da pozgarri biurtuaz. Andregaiak bereganatzen ditu ama ta senideak eta noški “*Ezkundu ezin ziteken mutilla*” berarekin ezkonduko da.

Praile joan zedin ez ba'zioten gure mutillari aitzekirik arkitzen, gutxiago bear ziokekan ezkontzeko. Au da “tesis” orokorra Plauto, Terenzio, Molière'ren diñakoa. Aterakizuna ontzat artuko dute gazte ezkongai ta gañerakoak ere bai.

Lenbaitlen ager dedilla ba antzerki au antzez-tokian Gure jendeak txalo ta algara artean arrerarik beroena egingo diotela ziur gaude.

Lan onekin Lizardi Xabier idazle aunditzat ba-geneukan gorago igoko da aren omena. Eta ezpairik gabe iraungo du mendez-mende euskaldungoa bizi dediño. Bedi anitz urtez!

A. M. L.

Ezkondu ezin ziteken mutilla

Bi ekitaldiko antzerkia

ANTZEZ-LAGUNAK

Yon	25 urte
Begoña (Yon'en andregai)	24 "
Miren (Yon'en ama)	50 "
Martiñe (Miren'en aizpa)	55 "
Xabier (Miren'en anaia)	45 "
Arantxa (Miren'en alabatxo)	12 "
Andre Xerapi (Martiñe'ren laguna)	55 "
Neskame bat.	
Begoña'ren ama. (Ez da agertzen).	

Garaia oraingoa.

LENENGO EKITALDIA

Antzertokia: jangela txukuna.

Lenengo agerraldia.

MIREN eta ARANTXA.

(Biak josten; alabatxo alki txiki batean).

MIREN.—Ez al den jolasera joan bear?... Ire aizpek aspaldi utzi zioten lanari...

ARANTXA.—Ertz au bukatu artean ez beintzat... Auxe biarko ez uztea ipiñi zait emen. (Beatza bekokian jarririk).

MIREN.—(Parrez eta alaba maiteko lastanduaz). Ai nolako etxeokan-

- dre egokia daukadan nik etxean!... (Bat-batez bendu, ta, arpegi itzalez, gora begira gelditzen da).
- ARANTXA.—(Urduri). Amatxo... negar? (Miren'ek laisterka malko bi legortuta, josten darrai, ez erantzuteko tankeraz. Arantxa jeiki, ta besoak amari lepoan ezarriaz). Zer dezu, ama? Neri esango ez?...
MIREN.—(Ixillunea; gero bere arteko bezela). Nere aur guziek ik bezela laztanduko ba'nindute!... Iri beste ajola ba'litzazkiote nere malkoak!... (Berriro negarra legortuz).
- ARANTXA.—Zer diozu, amatxo?... Ez al zaitugu ba guziok maite?
MIREN.—Ez zekiñat!...
ARANTXA.—Nork laztantzen ez zaitu?
MIREN.—Nork... nork! (Pixka batean isillik egonda). Yon'ek, maite!
ARANTXA.—Ara berriz!... Ori da ba!... Amatxo: gizon aundia bait-da! Ja, ja, ja! Polita litzake! (Benduz) Baiño... maite gaitu, ama. Berak ere ba-daki laztantzen.
- MIREN.—(Garratz xamar). Bai. Norbait laztantzen din, noski!...
ARANTXA.—Orra ba... Zu ez... lotsatu egiten dalako edo. Baiño... norbait... norbait... (Irriparrez ta begi-kiñuka) Bai al-dakizu nor, ama?...
- MIREN.—(Kezkaz, alabari begi-begietan begiratzu) Nor?
ARANTXA.—(Arro-arro) Ni!
MIREN.—(Arrituta) I?
ARANTXA.—Esango dizut ,ama. (Alkia aurreratuz) Baiña! (Beatza ez-paiñetan ipiñirik).
- MIREN.—Bai, emakumea.
ARANTXA.—Ba, lengo batean, amona ikustetik etorrita...
MIREN.—(Garratz) Bai; amona ikustetik!...
ARANTXA.—Zer?...
- MIREN.—Ezer ez. Jarrai zan, maite...
ARANTXA.—Ez, ez, ez! Zergatik esan dezu: "Bai, amona ikustetik" asarre bezela?... (Miren'ek ez dio erantzuten) Eee?... Esan nai ez neri?... Nik ere ez ba zuri, orratx! (Alkia aldenduz).
- MIREN.—(Parrez) Tira, tira, pertxanta!...
ARANTXA.—Yon amonarena joatea ez al dezu nai?...
- MIREN.—Bai, ume, bai... Naiko ez diñat ba?... Tira, esan; nere maitea aiz-ta...
ARANTXA.—(Alkia berriro urreratuz) Ba... olaxe... amona ikustetik etorri zan batean, ementxe nere aldamenean exeri, ta... oso illun zegon... Nik begi zearka begiratzen nion noizean bein, baiño bera ez zan oartu ere egiten, geldi-geldirik leiotik sartzen zan eguzkiari begira... Nere artean egiten nuan: "Zer ote du?" Ta, alako batean, non ikusten dizkiot begietan bi malko lodi-lodi!... Ua parregurea eman zidan Yon negarrez ikusteak!... Esan nion: "Eeee,

Eeee! negarrez, negarrez!" —Orduan berak xamur xamur begiratu zidan, parre egin naiez bezela malkoak legortu zitun, eta esan zidan: "Ator nigana, Arantxa". Joan nintzaion... Esku biekin burua bigun-bigunki artu, ta astiro begiratu izan ninduanean, emen-txe (bekokian) musu luze-luze bat eman zidan... Burua utzi zidanean beste bi malko zeuzkan begietan, lengoak baiño lodiagoak... Baiñan orra; aiek ez zidaten parregurarik eman. Zergatik ez nekiala ere, erruki izan nion, eta, arrezkero... Yon asko asko maite det! —Berriro exeri nintzan, eta geroxeago, itzik atera gabe, alde egin zuan. Nik ez nion ezer galdetu, ezer esango ez zidala igerrri bainuan... (Ixilunea) Ama, zergatik egiten ote zuan negar Yon'ek?...

MIREN.—Ez zekiñat, maite.—(Berekiko) Biotzik ba ote du ba, Jauna?...
ARANTXA.—Zer? berriz negarrez?... Auxen da lana! Etxe ontako guziak negarrez, ta ni bakarrik parrez beti! Ez ba!... Oraingoan (Eskua begien aurrean jarririk) neronek ere egin bear det. —Ezin! —(Begiak beatzaz txistuz igurtzi ondoren) Jas! Ezin, onela ere!

Bigarren agerraldia.

Lengoak, MARTINE ta ANDRE XERAPI.

(Sartzerakoan, ama-atabak begiak legortzen arkitzen dituzte).

MARTINE eta XERAPI.—Arratsalde on Jainkoak dizutela...

MIREN.—Bai zuei ere.

MARTINE.—Zer da etxe ontan? Biok negarrez?...

MIREN.—Txantxetan ari giñunan.

ARANTXA.—Ni txantxetan; ama, benetan...

MARTINE.—(Miren'i) Zer den?... Betikoa?...

ARANTXA.—Yon'ek maite ez duala dio!... Zer derizkiozu, izeba?...

Laztanten ez dualako! Ja, aja, aja... Gaiñera, amona ikustera joaten dalako asarretu egin da...

MARTINE.—Amona ikustera! Ez din azal-gaizto orrek amona txarra!

A. XERAPI.—Ori esan, ori! Je, je... Erri osoak ba-daki Yon'en amona-ikusteak zer diran!...

ARANTXA.—(Oso illundurik) Zer? Zuek ere bai?...

MIREN.—Tira, maite; nexka txikiak andreen aurrean isildu egiten ditun. Baratzara joango ba'intzana...

ARANTXA.—(Asarre-xamar) Ez det txintik aterako; baiño ertz auxe bukatu bear det. (Bere alki txikia artu, ta bekoki illunez gelako txoko batean exertzen da).

MIREN.—Exeri zaitzte, exeri. (Exertzen dira).

- A. XERAPI.—Bai, enetxoa, bai... Aurrak azi itzazu orretarako.
- MARTISE.—Egia! Beren bearrrik aundiena danean, neska motz baten atzetik txoro-txoro asi ditezten!...
- A. XERAPI.—Etxekoetaz aztuta!...
- MARTISE.—Beren bearkunari astun iritzita! Ero, biotz-gabe alenak!
- MIREN.—Arren, ago isilik... Nere semeaz orrela jarduten entzuteak min egiten zidan... ama bait-naun. Gaiñera... orain arte ez den gaiztoa izan.
- MARTISE.—Bai, atera adi beti bezela bere alde.
- A. XERAPI.—Ez, ire aizpa izpidean zegon. Yon seme on bat izan den beti. Langillea, zuzena, txintxoa, neskatxik onenaren gai. (Mirengana bihurtuaz) Baiño orretxengatik da negargarria, iñoren bai-menik gabe, etxekoen iritzia eskatzeke, nolanaiko neska andre-gaitzat artzea... Ez zenioke utzi bear...
- MIREN.—Ogei ta bost urte ditu: ez natzaio ni aurrean jarriko. Gaiñera, neskatxa ona dala entzun izan det... Ori bai; arditik ez dula...
- A. XERAPI.—Ona... ona... Oso buru-ariña... Jai ta mutil-zale purukakua, ta... Tira; iñortzat gaizki jardutea ez dago ondo ta isildu egingo naiz; baiño... ez dira oso politak nik entzun ditudan gauzak... Nere alaba batetzaz olakoak esango ba'lira, kalera erteten ere lots nintzake. Bai; ez du olako akatsik nere Garbiñe'k, eta diruz ere eman genezaioke zerbait. Baiño, alaz ere, bestelako oiek maitagarriagoak beti. Bai! Mutil itsuak!...
- MIREN.—Ezin ditezke siñistu jendearen esan guziak...
- MARTISE.—E? Andregaiaren alde ere bai?...
- MIREN.—Iñoiz nere erraiña izan ditekén, eta ez diñat bere izena bezutuzen iñoren lagun izan nai. Gaiñera, ondo dakin eorrek nondik ikasi izan dedan nik neskatx orren berri.
- MARTISE.—Bai, egia den; nik ere ez diñat iñoiz orren kaltezko esanik entzun; baiño Xerapi'k diona ere aintzakotzat artu bear diñagu.
- MIREN.—Ona siñistu naiago diñat, txarra baiño.
- A. XERAPI.—Damutu lezaizuke...
- MIREN.—Ez dakit. Baiño ni atsekabetzen nauena ez da mutillak nere iritziaren gibel andregaiá artzea. Oso polita da etxeko guztien atsegiñez norbere aurren ezkontzak egitea. Baiño, askotan, olako uztarría ez da uztartuen atsegiñekoa izaten. Biotza zer dan badakit; nik ere maite izan bait-det.—(Aizpari) Ik ez den maite izan eta gauza auk ezin uler ditzazken ondo...
- A. XERAPI.—Zer zaitzu ba samiñ?...
- MIREN.—Ara: etxeari Yon'ek eusten dio. Ba-dakizu, Yon'en lanetik jan-bearrean gera ni ta bere arreatxoak. Beraz, Yon'i, eskuak utsik dakarzkian neskatxa batekin ezkontzeko, gu gatzáio galaz-

penik aundiena; bakarrik izan ezkeru, noiz-nai ezkontze al bait-litzake. Noski, guri jaten eman-bearrari astun iritzita da... Beti isil, beti itzal, bere kezkek amari aitortu nai ez dizkiola... Ori zait samin: ama bat geiagotzat ezin artua. Andregairik duanik ere ez dit esan. Larunbata etorri, ta amona ikustea ala beste edozein maratilla dala, alde egin. Gero, etortzen danean, nere igesi dabil, andregaia nai baiño lenago utzi-bearrak niganako asarrea eragingo ba'lio bezela. Gaur, oraindik ez dakit etorria dan. Amari agur egiteko ez du ito bear aundirik izango, ez! (Isilunea) Bai; ez du aita bizi... (Isilunea) Niganako maitetasunik eza! Orixe! Besterik ez zait samin.

MARTINE.—Ai txoroa alena! Ori guziori guk esan ba'geniñan, aterako intzanan su ta gar semearen alde!...

MIREN.—Utzi nazan... (Isilunea; gero, lenagoiko esaldiari jarraituz bezela). Baiño... gu galazpen ba'gatzaiu, ez du luzaroko galazpenik. Eskera erten naiago, iñorganako zor-antzean egon baiño. Nere zamari astun ba'deritzo, ez nau bizkarretik bota bear izango: neroni kenduko natzaiu gaiñetik. Aske da. Ezkon bedi nai ba'du!

MARTINE.—(Andre Xerapi'ri) Jas! Ikusi al den olako emakumerik? Ez zekiñat zer egingo nioken! (Miren'i) Orixe den ba zorakeriak esateko gogo! Emen ez zion nik beti esan izan diñadana baizik: (urrango itzok geldi, sendo ta nagusiro) Yon ezin leiken ezkondu, ta ez den ezkonduko; alperrik zebillen. Ezkondu baiño aurretioko eginbearrik ba-zeukan. Astia galdu ta neskari galduarazten zion, asmo ori burutan erabili utsaz!... (Jeikiz) (Xerapi'ri) Ta goazenan; bederatiurrenerako kanpaia jo ziñen-ta.

A. XERAPI.—(Jeikiz) Goazen, bai. Berandu da.

MARTINE.—(Miren'i) Ez al ator i?...

MIREN.—Ez, lanez josita natxegon-ta; baiño ateraiño lagunduko ditutet. (Joan).

ARANTXA.—(Erteterakoan guziaz begi-zearka begiratuaz) Agur, agur... Txoko ontan bi belarri zeudela aztu zaiote oso.

Irugarren agerraldia.

ARANTXA ta YON.

YON.—(Arantxa ikusi gabe) Tira ba... Etxean nauk orratik! (Geldiune laburra) Bildur naiz ama ikusteko... Zer esan bear diot?...—Jas! Gezurretan ibilli bear, gezurrari gorroto bizia diodalarik!— Iru egun auek non igaro ditudan galdetzen ba'dit? Oraintxe zer asmatu ez dakit... Onela ezin jarraitu gentzake, adiskidea... Ta... egia esateko, berriz, ausardirik ez! Andregaia dedala: orra nere gaiztakeri guzia... Baiño ori agertuko ba'nio —nere ama eza-

- gutzen det—, gutxien gutxienez bera ta bere alabatxoak etxetik bota nai ditudala uste izango luke, biar goizerako... nere biarkunaren zama astun au lepo-gaiñetik kendu-naian nabillela... Jauna, sail onen erabaki-bidea Zugan utzia daukat: zuzendu itzazu gauzak onenetik: (Arantxa ikusiaz) Ara! Or al intzan i?... Ez den lanerako gogo makala!
- ARANTXA.—Aurki azkena!
- YON.—Ator onontz, ator... —Exeri nere aldamenean— Arantxa, galdera txiki batzuek egin bear dizkiñat; esango al didan egia?
- ARANTXA.—Bai. Ea...
- YON.—Amak esan al du nitzaz zerbait egun auetan?...
- ARANTXA.—Amak, eta izebak, eta Andre Xerapi'k ere bai...
- YON.—Orrenak ez esan. Amak eta izebak zer esan dute?
- ARANTXA.—Andregaiia dezula ta ezkondu-naian zabiltzala.
- YON.—(Arranoa! Ba-dakite!)
- ARANTXA.—Zure amona-ikusteak zer diran ondo dakitela...
- YON.—(Guzia... —Obe!)
- ARANTXA.—Ezin ezkondu ziñezkela, ta ez zerala ezkonduko. Ta asmo orretan ba'zabiltza, astia galdu ta neskatxari galdu-arazi egingen diozula.
- YON.—(Oso sututa) Nork esan du ori?...
- ARANTXA.—Izebak. —Eta esan ere egin det nere artean:—“Orren zaila ote da ezkontzea, Yon'ek ez al izateko?—Zer da ba? Tira: emaztegaiak soñneko zuri apain bat bear duala... Orixe... —Baa!... Neronek ere egingo nioke!—Gero, berriz, biok elizara joan, puska batean alkarren ondoan belauniko egon, eta kito... Olako gauza zailla al-da ba ori, Yon?...
- YON.—(Irripar samiñez) Batzutan bai, Arantxa... Ta orain, oa baratzara; utzi nazan bakarrik.
- ARANTXA.—Bai, oraintxe ninjoan, ertz au bukatu bait-det. Baiño (zurikari) lengoan bezela musu bat emango ba'zenidake...
- YON.—(Parrez) Bai, eder orri. Ator... (laztantz du) Agur, Arantxa.
- ARANTXA.—Agur. (Atetik, beatza ezpainetan duala) Isilik gero! (Bijoa).

Laugarren agerraldia.

YON bakarrik.

(Batetik bestera asarre aundiz dabilela) Ezkondu ezin!... Ezkondu ez!... Astia galdu!... Astia galdu-arazi!... Ona emen ezkondu ezin diteken mutilla! Beste edozer gauzetarako Jaungoikoa bada; ezkontzeko, ez! Esan akiok amari praille joan nai dekal; ta amak eta izebak eta erriko atso guztiak esango ditek: “Oa, oa...

Jainkoa goian zegok bai, ta txoriai begiratzen dion Aitak ez ziguk guri bere laguntza ukatuko". Baiño... ezkondu? Ez dezula gutxi uste! Ni, nere biotzak aukeratutako neskatxarekin, ezkondu?... Bai zera! Ez gaur ta ez biar! Ederki eman ere! Bein ere ez! aitzen?... Ezin niteke ezkondu, ta ez naiz ezkonduko!

Boskarren agerraldia.
YON ta XABIER.

XABIER.—Bejondeikala!... Ori dek itz egitea, mutil! Ni bezela betiko mutil-zar gelditzeko asmotan beraz? (Yon lotsa lotsa eginda)—Ta? (Oso irrikari) Etorri al aiz ba? Zer dio "amonak"?

YON.—Ondo... ondo-xamar... ainbestean... Oso zarra egotea, orixe...

XABIER.—Je, je, je...

YON.—(Berekiko) Onek ere ba-zekik zerbait!

XABIER.—Zarra beraz e? Je, je, je...

YON.—(Legor) Jolaserako gogo gutxi dakarkit. Agur.

XABIER.—Tira, tira, ez asarretu! Ator, ator, basatia i berriz! Orain egun gutxi ezagutu ba'nauk ere, gertatzen zaikan guzia esan zaidakek. Zerbait ikasia nauk eta nere laguntzak, bear ba'da ez likek gaitzik egingo.—Tira, exeri gaitean alkarren ondoan, eta zigarro bana erre dezagun... (ematen dio) Ea ba... Asi adi ire biotz bigun ori ustutzen. Nor ta nolakoa dek ire andregai ori; non daukak bera, noiztik; zeintzuk asmo dituk, noizko, alkar asko-asko maite al dezute?... eta abar... eta abar... (Guzia erdiparrez. Isilunea. Yon'ek osabari bildurti begiratzen dio, aren itzak benetan artu bear dituan ez dakiala) Arrano beltza! Mutil maitati auen gibel-bildurra! Esan-miñak irrikitzen ago-ta!... (Beste itxoinaldi labur bat. Gero, jeikitsera bezela eginda Tira ba; zer egingo zaio!

YON.—(Berriro exeriarazten duala) Ez, osaba. Barkatu. Benetan biotza norbaiti zabaltzeko bearrean nagokizu!...

XABIER.—Ala ere, ala ere!... Itza biurtu zaionean!...

YON.—Askotxo galdetu didazu; baiño ajolik ez ba'dizu, lenbizikotik asi gaitean...

XABIER.—Olaxe oi dek burudunen artean.

YON.—Orra ba... —Orain zazpi urte...

XABIER.—Zakurra alena! Ez dek atzoko gauza!

YON.—Uda Ondaurtz'en igarotzen nun. Nere biziera ederra zan, eguzki-urre ta amets urdiñez jantzia...

XABIER.—Emezortzi urte ituala laburrago esan eikean; baiño tira, ez zegok ain gaizki...

YON.—Ordun eta antxe ezagutu nun gaur nere emaztegai dana. Ni

baiño urte betez gazteago zan; polit-polita, apala ta burutsua. Alkarrenganako zaletasuna parrez ta jolaska aurki jaio zan. Bion lagunak guk gerok baiño lenago nabaitu zuten, noski, gure gaiñean maitasunaren egada biguña...

XABIER.—(Irrikari, arpegiz ben-ben baiño) Egada biguña!

YON.—Osaba! Asarretu egingo naiz!

XABIER.—Txist! Maitasunaren egada biguña igarri ziaten... eta?...

YON.—Eta... bakarrik uzten ginduzen. Gu ez giñan ezertaz oartzen.

Aur bi giñan, esateko, eta gauza bat bakarrik genekin: alkarrekin egotea oso atsegin zitzaigula...

XABIER.—Alkar maite-izatea dik ezbear orrek izena.

YON.—Alkarri agur egiteko garaia etorri zanean, begi aundi eder aietan bi malko ikusi nitun. Joan zan... Orra guztia: besterik ez zan izan bion artean. Ezkon-agintza zer zan ere ez bait-genekin artean, esateko...

XABIER.—(Oraingoan parrerik gabe, ta zotin bat ito eziñik) Ipui ezta!

YON.—Negu osoan urrezko oroipen ura biotzean euki nun. Etorri zan berriro uda, ta alkar billatu gendun. Baiña nik ez dakit zer gertatu zitzaidan... Lenbiziko egunetan berarekin ezin itz egin izan nun, artean lagunik etorri ez ta etxekoekin ibiltzen bait-zan. Eta itz egin eziñak buruari lan eragin zion. Iruditu zitzaidan ume eder ark ezin igaro izan zuala negu osoa, erri aundi batean, beste norbaiten maite-itzak entzun gaberik...

XABIER.—Zerk uste eragin zikan ori?

YON.—Ezerk ere ez; irudipen gaizto bat besterik ez zan; baiña eguna joan ta eguna etorri barrendu zitzaidan oso, ta egitzat jo izan nun iñungo biderik gabe irudimenak emandako uste ura... Gaiñera, gerokoak, ibilketa aren ondorenak, aurreko urtean gogora etorri ez zitzaizkidanak, bildurtu ninduten... Laiñopetik bezela erreten, nere galdera guztien erantzuna bezela, buruak beti itz bat zerakusdan: ezkondu... Ezkondu, ezkondu! Nere urteai eta nere euki-ezari begiratuta itz ori bildurgarria zitzaidan... Zenbat urte bear izango nitun ezkondu al izateko...? Orduntxe igarri nun asko maite nula: utzi-bearra erabaki nuncan: baiña orratik ere aztu al izango nula uste izan nun, bestela...! Gau illun batez Jainkoari otoi auxe egin nion: maite ez ba'nindun, itzali zezala oiñazerik gabe nere garra; maite ba'nindun ordea, bere Laguntzaren bide ezkutuen bitartez alkarganatu ta bizibidea eman zezai-gula. Arrezkero ez nion geiago jaramonik egin; iñoiz ezagutu ez ba'nu, edo beragandik irain aundi bat artu izan ba'nu bezela. Arpegia ez zun nere barrena salatzen, noski... Baiña, a!, nolako garratzasuna biotzean...?

XABIER.—Siñisten diat.

YON.—Bost urte igaro ziran. Bitartean nere biotzak ezin maite izan zun beste inor, alegiñak eginda ere... Oraintxe urte bete berriro arkitu nun neskatz ura. Agur egin zidan buruaz eta agurtzeko asmotan gelditu nintzan berarekin, lagunak utzita. Asi giñan izketan eta uste gabe antziñako oroipenetara jo gendun. Alako batean berak galdera au egin zidan: "Eta zure asarre ura, Yon, gogoratzan al zera?" Itz auexek idiki zuten gure adiskidetasun berriaren atea... Zaletuta negon ni berari aretzaz zerbait esateko; baiño etsita negon ez nuala beinere artarako garairik izango. Luzaro itz egin genduan eta ordun igerri nun zein txoroki ta burugabe utzi izan nun bost urte lenago. Maitetasuna ez zan itzali gure biotzetan, zer egitea zegokidan? Igerri nun garai artan biotza agertzen ez ba'nio, bizi guzian izango zitzaidala damu. Beste aldetik, ukatu egiten ba'zidan ere, ez al zan obe zerbait ziur jakin, alako zalantzan jarraitzea baiño?

XABIER.—Noski.

YON.—Nere maitetasuna aitortu ta eskeiñi nion. Poz-pozik eman zidan baietza. Orduan esan nion; onegia izan zera, ta nere biotz osoa gutxi dezu eskertzat. Gaztetasunaren erdian bizi nai ez zuan gizona sendatu dezu; baiño zure itz ori atzeratu dezakezu orain esan bear dizudana entzun ondoren: Ni, ezkondua ez naizelarik, guraso bezela naiz, guraso-orde. Nere ama alargunari ta nere arrebatxoari begiratu bearrean nago; gaiñera ez det ezer, nere lana besterik; beraz itxoin bearrean gera, Jainkoak nai izan arte. Irriparre egin zun, eta gorriturik esan zidan: nik ere eskuak utsik dakartzizut. Zure berri ba-dakit, baiño itxoiteak ez dit ajola. Zuk beti maite izatea, auxe det aski.

XABIER.—Neskatxa maitagarria...

YON.—Orra esan jakin nai zenduna... Baiño, zer da ori, osaba? Begiak bustita dituzu...

XABIER.—Je, je... Ez dek ezer... ez dek ezer... Nik ere nere biotza izan diat, ba al dakik? Eta bat-batean, samin-eztiak zaizkidan oroipe-nak astindu dizkidak barrenean... Nik ere ba-diat nere ipuia... Irea bezin pozgarria ba'litz!... (Isilunea. Illun-illun, burua makurtuta gelditzen da).

YON.—Esan, osaba... Oso alai ta ajolagabetzat zindudan ezagutu zaitudan egun gutxi auetan... Baiño zure bizitzan ere malkoak izan dirala igertzen det orain. Esan: nik ere ikasi nai det zure berri.

XABIER.—Esango diat itz gutxitan. Neskatz bat maite izan nian nik ere: ona uan baiño ez zian dirurik. —Nik ere ez, eta —auxe aitortu bearrean nauk—, lanerako zaletasun aundirik ere ez. Dana dala, nere gurasoak aurka izan nizkikan. Nik ez nian biotzik izan. Bizitza illun ikusten nian, eta ez nian ik bezela Jainkoagan

ipiñi nere itxaropena. Gurasoen asarre biziak zapuztuta, urrutira joatea sumatu nian, guzia aztutzeko. Ameriketara joan ninduan. Neskatxa ura ezkondu uan nik bera aztu baiño lenago. —Eta maitasun ona ukatua izan zitzaidan ezker, maitasun gaiztora jo nian itsu-itsu.—Ta oso galdu niñuan. Bizierarik nastuena eraman izan diat. Aspertu naizenean, nere bizitza autsita arkitu diat betiko. Eta gaur —ai gauzak nola diran!— gaur ezkondu nintekek aberatsa nauk-eta; baiño biotza legor diat, eta gaiñera ez zioat iñola emakume on bati, nere ibilketa txarren errurik izan ez duan bati, gizon baten ondakiñik eman nai. Ni ez nauk ezkonduko. Baiño nik egin nuana egiteko zorian norbait arkitzen ba'diat, eskua luzatuko zioat, ta izango dik nere laguntza. Ik, Yon, artu nai ba'dek oso osoa izango dek; eta zorionekoa izango nauk, nere zoriona autsita ikusi arren, beste batena zuzendu al izan ba'diat...

YON.—Osaba! Biotz aundia dezu...

XABIER.—Esandakoa... Garaia deritzaikenean, nigan lagun on bat arkituko dek...

YON.—Eskerrik asko, osaba...

XABIER.—Baiño oropen negargarriok utzi ditzagun.—Ez diak esan andregai non dekan, nondik etorri aizen gaur...

YON.—Loiola ta Azkoiti bitarteko etxe batcan. Ur sendagarri batzuek daude an; ta aiek artzen aren aide batzuek. Aurten ezin joan izan da nere amonaren errira ta gure alkar-ikusteak erraztearren or gelditu da.

XABIER.—Ta amak ez al dik ezer esan?

YON.—Ez, baiño oraintxe gauza batzuek jakin ditut.

XABIER.—Ea nolakoak.

YON.—Izebak esan duanez “ni ezin ninteke ezkondu ta ez naiz ezkonduko”!

XABIER.—Ni ere ezin ezkondu niñuan... Obe bai astakeri ori siñistu ez ba'nian!

YON.—Ta bai al dakizu zer bururatu zaidan? Gaur bertan amari esan bear diot praille noala...

XABIER.—Zertarako?

YON.—Ikusiko dituzu guziak oniritzia ematen... “Zer egingo degu? Jainkoak ez gaitu goseak iltzen utziko”... Ta nik esango diet: —Zer? Ezkondu, amari ta etxekoei begiratu bearra dedala-ta, ezin ninteke ezkondu... Ezin ninteke ezkondu ez gaur ta ez biar... Baño praille joan? Oraintxe bertan, etxekoak marru gorrian utzita bada ere... Ori bai! Ta ezkontzarako deia ez al da prailletzarako deia bezin entzungarria, ain donea ez ba'da ere?

XABIER.—Ederki sumatua zegok. Ik egin zak ori, ta ikusiko diagu

zer esaten duten... Gero, utzi zaidak neri gainontzekoa, izlari ona nauk-eta... Goxoak ipiñiko dizkiat emakume oiek...

YON.—Ai zazu... Ama datorrela uste det... Utzi nazazu bakarrik...

XABIER.—Bai, ama dek... Agur eta ez bildur izan. (Joan).

Seigarren agerraldia.

YON eta MIREN.

MIREN.—Emen al aiz? Arkitu nai induan. Biziera onexek aspertu eragin zidak, eta itz egin bear diagu... Ba-zekiat andregaiia de-kana ta ezkondu-naian abillena.

YON.—Ama...

MIREN.—Ba-zekiat gainera, ori egiteko ni ta ire arrebak gaitukala galazpen.

YON.—Baiño, ama...

MIREN.—Ez, alperrik dek; ire arreat eta ire ama ez dituk gaurtik aurrera galazpen izango... Erruki-etxera joan naiago diat orrela bizitzen jarraitu baiño...

YON.—Ama, ixo!

MIREN.—Ixo, ixo... (Negarrari emanda) Geiegi isildu nauk... Ezkondu egin nai alde? Ezkondu adi! Joango nauk ni nere umeekin...

YON.—Erotu egin al zaizu, ama?

MIREN.—Erotu, erotu!... Seme eskergabea!... Non izan aiz egun aue-tan?... Joan dan igandean eta aurrekoetan nora joan intzan? Ezer ez dakitela uste al dek? Ez baiña ik esanda, noski! Gauzak ikasi ba'dizkiat atez aruztik irakatsi bear izan zizkidatek... Baiño au bukatu dek, seme; gu gora-bera, aske aiz...

YON.—(Laztanten du) Ama, orrela itz egitera etorri ba'zera, ez dizut entzun nai... Andregaiia dedala... Bekatu al da? Ezkondu egin nai dedala? Andregaiia ezkontzeko asmoz izaten da... Baiño, nork esan dizu ezkontzearen nere bearkunaz azteko gertu nagola? Isilik egon naizela? Ba al dakizu zergatik? Zuk orixe ez uste izatearren... Bildur nintzan zuri andregaiia dedala esan utsaz, zu kaleko atean ipintzeko asmoa nula uste izango ote zendun... Ta orra! Isiltzea ez da obe izan. Orixe bera uste izan dezu... Baiño jakin zazu nik ez zaitudala orren gauza gutxitzat artu... Ezkondu nai izan ba'det, ez det bereala ezkondu nai izan; baizik Jainkoak —maitetasun garbia onesten dun Jainkoak— nai izatean baizik. Jakin zazu, nere ama izan arren, ez dezula neri esan dizkidazun gauzak esateko eskubiderik, ezta nere egiñak orrelakotzat artzeko ere. Ez bait-naiz ni zuretzat seme gaizto izan! (Exeritzen da, burua eskuetan arturik).

MIREN.—(Oso baretuta urreratzen zaio) Ez, egia da; ez diat ori esaten. Baiño zergatik aiz ba orren isilla neretzat?

YON.—Orrelakoa izan arren, azala latz xamarra izan arren, biotza ba-det. (Isilunea).

MIREN.—Bai, nik ez diat esaten gaizki egiten dekanik andregaiia izatea... baiño, etxeari begiratuta, obe uan pixka bat geiago pentatu izan ba'uan... Etxea jaso ezakean ik ezkontza on baten bitartez... Ire andregaiak arditik ez dik...

YON.—Ona da.

MIREN.—Ona, ona! Oso buru-ariña... jai ta mutil-zale purrukatua... ta, ez dakit zer geiago...

YON.—(Jaikita) Nork esan du ori?

MIREN.—Doña Xerapi'k lentxeago...

YON.—Arren! Ez zaidazu autu-batzalleen esanik aiatu! Bere alaba atsegin ez ba'zait, ez det nik errua... Ez diot ezer kentzen! Ni baiño mutil oberik izango aldu! Baiño, aotik neskaxa bat sartu nai ba'didazute, ori bai dala astia galtzea! (Isilunea).

MIREN.—Tira, tira; ez asarretu, seme. (Isilune luzeagoa).

YON.—(Orain artekoa egia; emendik aurrerakoa gezurra) Ama!

MIREN.—Esan...

YON.—Arritu egingo zera baiño. Esateko bildur naiz!

MIREN.—Zer dek, zer dek? (Urduri) Esan guzia. Ama nauk.

YON.—(Begiak lurrera dituala) Jainkoak beste bide batetik deitzen nau...

MIREN.—Zer esan nai dek?...

YON.—Praille noa.

MIREN.—Eeee?...

YON.—Bai, ama. Jainkoaren deia entzun det. Egun batetik bestera aldatu naiz, baiño bene-benetan aldatu gero... Auxe esateko asmoz itxoin dizut emen, baiño asi zera izketan zerori ta erantzun gabe ezin egon izan naiz—Barkatu itz zakarregiak esan ba'dizkizut; Jainkoaren mirabeai dagokien apaltasuna ikasi bearrean nago oraindik...

MIREN.—(Zapia begietara). Jaungoiko aundia!... Praille! Nork uste zezakean! Egin bedi zure borondatea!... Goian zaude ta ikusten gaituzu; ez diguzu zure laguntza ukatuko!...

Zazpigarren agerraldia.

Lengoak, MARTINE ta ANDRE XERAPI.

MARTINE.—(Begi-zearka bere illobari begiratu ondoren) Zer degu?

MIREN.—Berri audiak (Zotinka) Yon, zerurako degu!

MARTINE.—Zer, zer, zer?

A. XERAPI.—Ea, ea, ea?

MIREN.—Praille dijoa...

MARTISE.—Ezin liteke! Ai ori egia ba'litz! Ai zer zoriona beretzat eta orrelako semeak izan lezazken amarentzat! Yon, egia al da? YON.—Bai, izeba; Jainkoaren deiari ezin entzungor egin.

MARTISE.—Bedeinkatua izan bedi zure izena, Jauna (Zapia begietara).

A. XERAPI.—(Auxe bai ez nuala nik uste!)

MARTISE.—Miren, ez larritu! Etxeko euskarria dijoakizula! Zer ajola zaizu! Goian dago guzior Aita, Berak, orain arte bezela, orain arte baño geiago lagunduko dizu.

MIREN.—Bai; ba-zekiñat.

A. XERAPI.—(Ederrak eman dizkit mutillak!) Baiño... olako bat-batean, Yon!

MARTISE.—Utzi! Jainkoak usterik gutxienean jotzen du biotzeko atea. Askotan, munduko ametsetan eta bekatu-biderik larrienetan sartuenak gaudenean...

YON.—Alaxe da!

MARTISE.—Orain egin bear dezuna biar bertan Loiola'ra joan gogo-jardunak egitera... Gogoia oroipen eta amets txarrez garbitu ta zure deia sendotu.

YON.—(Arranoa! (Oso pozik) Auxe ez nun uste! Zortzi eguneko operra!)

MIREN.—Bai, Loiola'ra oa... Zer dek? Pozik al ago?

MARTISE.—Egon ez?

YON.—Bai, etxeko laztan oiek. Pozak zoratzen nago! (Andregaiarekin gogo-jardunak egitera! A zer nolako egun ederrak bota bear ditudan!)

Zortzigarren agerraldia.

Lengoak, XABIER ta ARANTXA.

XABIER.—Arratsalde on guziori! Emen nator, Arantxa'kin naikoa jolas egin ondoren...

MARTISE.—Atoz ea, atoz ea, Xabier! Ez dakik Yon! Poztu adi!

XABIER.—Zer? Ezkondu egiten dala?

MARTISE.—Ixo! Zer ezkondu ta zer...

XABIER.—Ezkondu ezin ditekela... ta ezkonduko ez dala...

MARTISE.—Praille dijoala...

XABIER.—Ara!

ARANTXA.—Eeee?

MARTISE.—Biar bertan dijoa Loiola'ra, zortzi eguneko gogo-jardunak egitera.

XABIER.—Ee? Loiola'ra?... (Ai! ez ago i azal txarra!)

(Arantxa negarrez asten da).

MIREN.—Zer den, Arantxa? (Lasterka Arantxa Yon'engana dioa; onek esku batez burua artzen dio).

ARANTXA.—Ez dedala nai Yon praille joatea... Ez praille joan, Yon. Nik ez det nai, Yon. Ezkondu zaite!

XABIER.—Besoak gurutzeturik eta parrez. Berekiko) Ori dek mutillaren alderdia! Andregaiarekin gogo-jardunak egitera!

O I A L A

* * *

BIGARREN EKITALDIA

Antzeztokia: Zelai bat, zuaitz-gerizpean. Ikusleen aurrez aurre, urrutian, Loiola'ko Etxe Donearen atzea. Mai bat eta zumezko alkiak.

Lenbiziko agerraldia.

YON ta BEGOISA. Begoña'ren ama barrendik.

(Euna jasotzerakoan antzeztokia utsik. Gero, neskatz-algara garbi bat entzuten dalarik, biak agertuko dira, aurrez aurre, alkarri eskutik elduta. Sartzerakoan mutillak neskatzari gelditu-erazi egiten dio, eskuak askatu gabe).

YON.—Nolako ederki ibilli geran, eee, maite?

BEGOISA.—Aur bi bezin alai.

YON.—Jolasean, lasterketan, masusta-jaten..., guztia zeru eder onen azpian...

BEGOISA.—Beti ume-ustetan iraun al ba'genezake, ez da ala?

YON.—(Zerbait benduaz) Bai, egia diozu: gere buruari beti ume iritzi al ba'genezakio! Ordubeteko umetasun-ondorean, ordea, egun osoko, aste beteko kezka... umeak ez gerala adieraziaz.

AMA.—(Agertu gabe, deadarka) Eee, gazteak! Non zerate?...

BEGOISA.—(Eskuak aguro-aguro askatu, ta, alki batean exeriaz, len maian utzitako langaiak artzen dituala) Ementxe, ama; lengo tokian bertan...

YON.—(Parrez) Ementxe, lan ta lan...

AMAK.—(Beti barrendik) Tira, ba; zintzo egon, iñora alde gabe.

BEGOISA.—Bai, ama.

YON.—Alare! Gure igesaldiaz ez da oartu.

(Begoña josten ariko da. Mutilla aldameneko alkian exeri bezakio. Isilune luze-xamarra, noizean bein alkarri begiratzen diotela).

BEGOISA.—Yon, gaur azkenengo eguna...

YON.—Bai...; azkenengo eguna!... Gezurra dirudi, e? Zortzi egun no-la joan zaizkigun... (Berriro isilunea).

BEGOISA.—Yon... Amak zer esango dizu? Egun auek non igaro dituzula esan bear diozu?...

YON.—(Mindu-antzean) Pxe! Zortzi eguneko oporraldia artzea egin det, urte osoa lanari eman ondoren... Asko al da?

BEGOISA.—Neretzat ez da asko izan.

YON.—(Berriro arpegia argituaz) Aruntz-onuntz ibilli naizela esango diot, bazterretan ditudan lagunei ikustaldi bat egiñaz... edo... beste edozer gauza! Ipuiak asmatzen mutilla naiz ba ni! (Beste isilunea. Nexka itzaltsu. Mutillak, zearkaxe bederik, begirik ez dio kentzen). Zer dezu, maite? Maizegi bezela, illun, itzaltsu... (Alai) Tira, parre egidazu; ez zaitut orrela ikusi nai.

BEGOISA.—Yon... Zergatik ez diozu zure amari guztia esaten?

YON.—Esan... Esan...! Zertarako esan? Ba-dakizu orain oraingoz, puxka batean itxoin gabe alegia, gure alkartzea ezina dala... ni seme gaiztoa ez izatekotan, beintzat...

BEGOISA.—Bai. Ta seme gaiztoa izan nai ba'zenduke zuk, ez zinduket nik senargai ontzat artuko. Itxoin-bearrik gera, egia... Baiña, ama orrela gezurpean eukitzea ere...

YON.—(Albora begira berekiko) Gaixoa! Zu bai, ba-zauzkat gezurpean... Baiña ez luzarorako. Gaur dira nere azkenengo gezurrak... Iku-siko degu zer gertatzen dan emen.

BEGOISA.—(Larri) Ez didazu erantzuten...

YON.—Ara, ba; biar bertan, etxeratzean, guzia esango diot.

BEGOISA.—Bai? Benetan? (Pozik; bereala bat-batean berriro illundu).

YON.—Bai.

BEGOISA.—(Beldur) Ta zer esango dizu?

YON.—Zer?...

BEGOISA.—Gure alkar maitatzeari ez dio ondo iritziko...

YON.—Baiña, maite: bildur orrek noiz utziko zaitu?

BEGOISA.—Naiago bai oraintxe ba'litz...! baiña, ezin, alperrik... Aspaldi esan nizun Yon: "Atsekabe aundiak eramango dituzu zure etxean nigatik. Nerekin ezkontzerik ez dute naiko... Ni maitezana ez ote zaizu iñoiz damutuko?"...

YON.—Ta, zer erantzun izan dizut nik?

BEGOISA.—Bai, zure erantzuna badakit. Baiña alaz guziaz ere, beldur naiz... beti beldur! Betirako maite ote nazu, beñere ez aspertzeko? Ez ote da gure ametsa orain urte batzuek bezela utsean urtuko?

YON.—(Esku bat bigunki artzen diola) Ez, maitea. Gaur ez naiz ume. Ezkon-agintza zer dan, ezkon-agintzak giza-legez zertara lotzen

duan badakit. Bi egin-bear ditut nik, Begoiña, biak begiragarririk. Etxeak lotzen nau: ama-alabak nere bearririk izango duten bitartean, berai zor natzaie. Baiña zuri ere zor natzaizu, egin dizudan aginduagatik. Bi bearkun ditut, eta ez bata ez bestea ezin nezake uka. Biak erabat bete ere ez. Argatik bakoitzari bere garaia gorde-bearra. Lasa zaitea, laztan ori, ezerk ez inork ez bait-nau nere itza austera beartuko. Ara, beti ala uste izan det: Jainkoak alkarbidea egokitu zigun; Jainkoak gure nai garbia begi onez dakus; Berak, asitako lan oni azken ona ipiñiko al dio. Noiz? Ez dakit, baiña... Begoiña, itxaropen bizia det: aurki, zuk uste dezun baiño tenago erabakitzea baleike.

BEGOÏÑA.—(Poz aundiz) Benetan?

YON.—Apika, bai.

BEGOÏÑA.—Jainkoak nai beza.

YON.—Esan dizudan guztia nere gizatasunak agintzen didana da. Baiña, biotzak agintzen didana esango ba'nizuke!

BEGOÏÑA.—(Otoi-maitekor) Esan ba esan, esan...

YON.—(Parre-antzean, maitero) Inor zu besterik ez dedala maite izan, gazte-gaztetandik nigan zauzkat-eta... Maitetasuna zer dan ez nekian garaian zure begietan ikasi nuela; ta ura ikaste gozoa!... Nere itza autsi nai izan ezker ere...

BEGOÏÑA.—(Len bezela) Zer, Yon, zer?

YON.—Ezin autsiko nukela, bizi osoa zukan ipiña naiz-ta...

BEGOÏÑA.—Eskerririk asko, Yon. Barrena argiz ta itxaroz bete didazu itz oiek bide dirala. Zintzoa zera. Barkatu, askotan nere heldurrok agertzen ba'dizkizut. Barrenak ematen dizkit nik nai ez arren; eta maiz esan badizkizut, maizago euki izan ditut izkultuan, bakarrik negar eginaz.

YON.—Gajoa! Baiña oraingoan sinisten didazu, ez da?...

BEGOÏÑA.—Bai!

YON.—Bete-betean?

BEGOÏÑA.—Bete-betean!

YON.—(Parrez) Noiz arte?

BEGOÏÑA.—A!, ori... (Parrez) Buru gaizto ontan zalantza berritu arte. Bear bada, ordulaurden bat barru!

YON.—(Bat-batean jaiki, ta eskuak txamarreko sakeletan erabilli bitza, zerbaiten billa balebil bezela; erabat, begi-zearka, ikusleen ezker-alderuntz urrutia aztertu beza). (Berekiko) Laurak orain-ixe. Or bidean jendea agiri da. Berak dira!

BEGOÏÑA.—Zeren billa zabiltza ordea? Jas! Asmatu baietz; tabakoa etxean aztu...

YON.—Alaxe da, ba... Itxoin zadazu emen. Bereala nator. (Bijoa, urduri samar eskuitik, aldian bein ezkerretara begituaz).

BEGOÏNA.—Ai, ai, ai! Orixe ezin utzi, beñipejn: ni laga najago...
Aguro etorri, e?... (Puskatean neskatxa bakarrik gelditzen da,
bere joste-lanari ekinaz).

Bigarren agerraldia.

BEGOÏNA, XABIER, ARANTXA.

XABIER.—(Arantxa eskutik duala agertzen da, ezker aldetik) (Buru-
koa kenduaz) Arratsalde on, neskatx eder ori...

BEGOÏNA.—Bai zuei ere.

XABIER.—Gezurra dirudi zu bezelako aingerua bakarrik egotea. Ez
al dezu laguntzallerik?

BEGOÏNA (Parrez) Banun orain artexe, baiña utzi egin nau.

XABIER.—(Berekiko) Auxe da Yon'en andregaiia, iñundik ere... Ori
dek azala! Olako puxka goxoa billatu ark, trapu alenak, begiak
lurretik jasotzeko gauza ez dirudienarren!

(Bitartean, Begoiña'k eta Arantxa'k alkarri begiratu ta irriparre
egiten diote, aurrenengo ikusian batak bestea atsegin balute be-
zela).

BEGOÏNA.—Alabatxoa dezu nexka polit au?

XABIER.—Naiago bai! Baiña ez, illoba det... Atsegin zaizu?

BEGOÏNA.—Bai. Lagun onak egingo giñake, noski, pixkatean alka-
rrekin egon ezkeru.

XABIER.—Benetan? Orduan zeure zaitzapean uzten det. Jatekorik zer-
bait eskatu diteke, noski, emen...

BEGOÏNA.—Bai, bai. Etxekoandreari deitzea nai al dezu?

XABIER.—Baita ederki eman ere! Ez iñola, eder: eskerrik asko. Ba-
noa neroni: jatekorik eskatuz gaiñera, badet beste zeregintxo bat...
Mendi oietan, nekauste edo penitentzi gogorrean dabillan praille
donetsu bat billatu nai nuke.

BEGOÏNA (Arrituta) Ara berriz! Praille bat diozu?

XABIER.—Ezagutzen al dezu, ala?

BEGOÏNA.—Ez nik beintzat emen praillerik...

XABIER.—(Berekiko) Praille ona zegon ik ezagutzen denana! (Be-
goiña'ri) Arritzekoa da beñere ez ikusia..... Baiña, "Ugats-Itu-
rri"ko urak artzera etorria omen da-ta, ezin urruti izan.

BEGOÏNA.—Ezin diteke...

XABIER.—Ezin ditekela?... Ikusiko dezu nolako aguro billatzen de-
dan nik. Gaztetan oso aisikide izanak gaituzu, ta urte askotan al-
kar ikusigabeak geran arren, duro bat egingo nuke gure txiki-
tako txistu-deia ez zaiola aztu... Agur, ba, neskatx atsegin ori:
gero arte. (Burua makurtuaz, begirune aundiz) Gaurgeroz nigan
mirabe apal bat dezu...

BEGOINA.—(Parrez, ta berak ere burua agurka makurtuaz) Eskerrik asko, zalduna.

XABIER.—Zu, Arantxa, ementxe gelditu zaite neskatx on orrekin, guzientzat txokolatea eskatzera noan bitartean... Ama-ta ere aurki dituzu emen, onezkeru. (Berriru Begoiña'ri agurka) Agur!

Irugarren agerraldia.

BEGOINA ta ARANTXA.

BEGOINA.—(Arantxa'ri maitero begira-ondoren) Musu txiki bat eman-go al didazu, polit orrek...

ARANTXA.—Musu txikia ez, bai ordea aundi-aundia...

BEGOINA.—(Parrez laztantzen du) Zergatik, ba, aundia?

ARANTXA.—Ama Birjiña dirudizulako...

BEGOINA.—Ja, ja, ja! ori ateraldia! Ta zuk (berriru laztantzen dua-la) zeruko aingerutxo... Tira, nere aldamenean exeri. Josten ba al dakizu?

ARANTXA.—Ala, ala...

BEGOINA.—Ederki... Ta, egun askotarako etorri al zera?...

ARANTXA.—Ez: bagoaz bereala.

BEGOINA.—Oooo!... Ain ederki ibilliko giñanak!

ARANTXA.—Loiola'n izan gera. Zuk ez dakizu, baiña nere anai batek praille joan nai du... Nik, herriz, ez det nai joatea...

BEGOINA.—(Parrez) Ez?

ARANTXA.—Ez. Nik ezkontzea nai nuke (ben-ben). Praille joan ez-kero geiago ez bait-nuke ikusiko! Gaiñera jantzi aiekin..., oso itsusi emango lioke... Ezkonduko balitz, berriz, zu bezelakoxe batekin edo...

BEGOINA.—Ja, ja, ja! (Berriru nexka laztantzen dula) Oiek burutal-diak! Ta berak, anai orrek, zuri jaramonik gabe, praille nai, e? Ez al da, gero, beltza?

ARANTXA.—Ez; ez da beltza. Ez beltza ta ez gaiztoa... Amak Loiola'ra bialdu zun zortzi eguneko jardunak giterak, eta, uste gabean poz ori eman dezaiogun, osabak esan digu: "Goazen Loiola'ra muti-lla gerekin ekarriz". Baiña Loiola'ra joan ta anaia billatu ez, egin degu...

BEGOINA.—Lentxeago ertena, onenean...

ARANTXA.—Orixe esan det nik ere; ta Azpeiti'n bereala arkituko genduala... Osabak ordea, emen, uretze ontan txokolatea artu gabe ez ginjoazela-ta, toki ederra dala-ta, guetako iñork ez gen-dula ezagutzen-ta... alaxe ekarri gaitu. Baiña, orra, ama ta non datozkigun. (Jaiki ta bere billa joanik, ezker aldera).

Laugarren agerraldia.

Lengoak, MIREN, MARTIÑE ta ANDRE XERAPI.

(Sartzen dira Xabier sartutako aldetik).

MIREN.—Bakarrik al ago, Arantxa? Non da osaba Xabier?...

ARANTXA.—Osaba etxe ortara joan da txokolatea ekarraraztera...

Baiño ez nago bakarrik... (Begoïña'gana joanaz: au jaiki egiten da ta Arantxa'k eskutik elduta amari ta gaiñerontzekoai aurkezten die). Ikusten, Ama? Ama Birjiña dirudin andre au det lagun... Oso ona da... eskua eman zaiozu.

MARTIÑE.—Ara! Onetxek bai lagunak azkar egin non-nai (Parrez).

MIREN.—(Begoïña'ri eskua luzatuz) Nola zaude?

BEGOÏÑA.—Ondo ta zu?

(Besteai ere eskua ematen die).

A. XERAPI.—(Izeari) (Neskatx egokia!) (Izepak buruaz baietz).

MIREN.—Ongi. Eskerrik asko. Zoratu araziko zizun onezkero berritsu onek...

BEGOÏÑA.—Ez orixe. Oso atsegin egon gera alkarrekin, ez da ala?

ARANTXA.—Bai ni beintzat!

BEGOÏÑA.—Baiña ez al dezute exeri nai?

A. XERAPI.—Bai, bai; exeri gaitean... Ni neka neka eginda nago beinipein.

MIREN.—Bai ni ere. Loiola emendik bazter dagola dirudi, baiño...

MARTIÑE.—Ibilli egin bear da, ibilli... (Banaka banaka exeri dira).

BEGOÏÑA.—Onenean oiturarik ez, berriz...

MIREN.—Nik ez beintzat: aur asko ditut eta etxean beti da lana...

Auek zerbait geixego ibiltzen dira...

MARTIÑE.—Bai, bai... zerbait geixego... Etxetik elizara, elizatik zuenera batzuetan, eta zuenetik gurera... ta kito.

(Isi'tunea).

MARTIÑE.—(Berezi A. Xerapi'ri) (Neskatx atsegiña, apala, langillea ta izarra baiño ederragoa benetan, e?)

A. XERAPI.—(Alaxen da... Nongoa ote da?...)

MARTIÑE.—Emengoa al zera? ta barkatu...

BEGOÏÑA.—Ez... illabete igarotzen nago toki onetan...

MIREN.—Gaixorik ala?...

BEGOÏÑA.—Ez, ez! Osasun ona det Jainkoari eskerrak... Baiño ama ibilli zaigu makal xamar eta emengo urak artzera bialdu du osagilleak... Nik lagundu egin diot...

A. XERAPI.—Orretazkero ez zera ezkondua...

BEGOÏÑA.—(Zerbat lotsaturik) Ez... ez... Oraindik ez...

ARANTXA.—Baiño ez zera monja joango, e?...

- BEGOISA.—Ja, ja, ja... Zuk nai ez ba'dezu, ez.
- ARANTXA.—Ez det nai ba! Ezkon zaite... Monja sartzeko ederregia zera...
- BEGOISA.—Ja, ja, ja...
- MARTISE.—Tira, tira Arantxa. Ixo. (Asarre samar) (Begoïña asarrea ikusita, bat-batean bendu egiten da) Zer dakin ik gauza oietaz?...
- A. XERAPI.—Umeak beti ume!
- BEGOISA.—(Buruan Arantxa'ri maite egiñaz) Gaixoa!
- MIREN.—Lanean egoki ari zera...
- BEGOISA.—Egoki edo... Al dan bezela...
- MARTISE.—Galtzerdiak saretzen? (errepasatzen?)
- BEGOISA.—Bai, auek ere urratu egiten dira-ta...
- MIREN.—Urratu! Esaidazu neri! Asteero otarrakada bat izaten det nik... Inoiz ezkontzen ba'zera ta Jainkoak aur asko ematen ba'dizkizu, gogoratuko zaizu esaten dizudana...
- BEGOISA.—Siniñsten dizut bai.
- MARTISE.—Aspertuko zera ba emen... jende asko ez ba'dago beintzat...
- BEGOISA.—Ama ta biok, eta beste lau emakume ta mutil besterik ez gaude... jende gutxi izaten da emen; baiño zenbat eta gutxiago obe... Nik naiago det beintzat... Erri aundietako iztilluen aldean bestelakorik da emengo pakea...
- A. XERAPI.—Arritzekoa da! Oraingo neskatxak ez dira beintzat zu bezelakoak. Geienak, onara ekarri ta amabost egun igaroazi ezkerro, soiñurik gabe, dantzarik gabe, jairik eta parrandarik eta mutillik gabe, txoria kaiolan bezela il egingo zitzaizkizute... Ta alaz ere ezkongai!
- BEGOISA.—Ez det ezkontzeko presarik...
- A. XERAPI.—Ongi da. Baiño, orren zintzoa ez ba'ziñake, beste zenbait bezelako jai ta mutillakale purrukatuen bat izan ba'ziña, senargaiak mordoka izana izango ziñan eta ezkontzez aspertua... Ai, mutillak, mutillak!...
- BEGOISA.—Ba, ale bat ona obe mordo txarra baiño!
- MIREN.—Egia!
- A. XERAPI.—Zera! Nere Garbiñe'ri gertatzen zaiona berbera! Ezin ohea ta ala ere neska bargasta ohea edozein mutillentzat!
- MARTISE.—Baiño, aizan, gauzok orrela dirala, ba al-dakin txokolate ori ez dala berealakoan ekartzekoa? Gure Xabier, bera ari ote da egiten?...
- BEGOISA.—Emen gauza oiek ez dira gertu egoten, eta orregatik pixka bat itxoin bearra izaten da... Bertara joan da sukaldekoak astinduko ditut pixka bat.
- MIREN.—Ez, ez. Egon zaite.

BEGOÏÑA.—(Jaikita) Ara; emen dator... (Neskame bat host txokolatekin).

NESKAMEA.—Arratsalde on! Berandutxo?

MARTISE.—Ez, ez! Bai zera!

NESKAMEA.—Sua kaxkar samarra dabilkigu-ta... (Bakoitzari aurrean ipintzen dio. Begoïña'ri ere bai) Berorri ere ipintzeko esan dit emendik joan dan jaunak. Berak ez duala bear...

BEGOÏÑA.—Ara berriz.

MIREN.—Bai, bai; ez genduke besterik bear... Gu jaten eta zu begira. Tira artu, etxekoa baziña bezelaxe!

BEGOÏÑA.—Eskerrik asko ba... (Berekiko) (Ta Yon ez da geiago azaldu! Jende berra sumatuta izutu egin da nonbait. Onezkero emen gelditu bear ba!).

MARTISE.—Baiño zer billatu duala gure Xabier'ek onen luzaroan ez azaltzeko?—Neskameari eder iritzi ez ba'zion! Um!

BEGOÏÑA.—Arantxa'kin etorri dan zaldunatzaz ari al zerate?

MIREN.—Bai...

BEGOÏÑA.—Praille baten billa dabillega esan du, ta mendi-mendian ezkutatuta ba'dago ere, arkitu bear duala...

A. XERAPI.—Praillea, bai! Ez dakit nolako praillea...

MIREN.—Arren, Andre Xerapi, lelo orretaz ez jardun... A! nere mutil ori, nere mutil ori!... Galduko zait! Zer egin ote du?

MARTISE.—Ago ixilik! Azpeiti'n izango den; edo bear bada, etxean onezkero...

MIREN.—Ez dakit, ez dakit! Gogo-jardunak egin ote ditu?

MARTISE.—Egingo ez zizkiñan ba?

MIREN.—Aundia den ba jesuitek aren izenaren berri ez jakitea...

MARTISE.—Askio izaten bait-ditun... Baiño ire semeak praille joan bear duala esan duanean, —berak esan zuan bezela gaiñera, —negarrak erten bear zionan— eta, benetan joango den...

A. XERAPI.—(Um! Ezzzekiñat ba...!)

ARANTXA.—Oi! Begira, ama; praille bizarraundi bat!

BEGOÏÑA.—Ara! Egia zan!...

MARTISE.—Gure Xabier'en laguna...

MIREN.—Ta Xabier ez dator berekin...

A. XERAPI.—Gizajoa! Orixe bai dagola il baiño len zeruaren erdian!

MARTISE.—Bai, emakumea! Orixe arpegikera... Ori gorputz mea... Ez da gu bezin bigun bizi errukarria...

MIREN.—Emen degu... Jaiki gaitean...

Boskarren agerraldia.

Lengoak eta XABIER.

- XABIER.—(Praille jantzian, apal-apal, begiak lurretik jaso gabe) Jainkoaren pakea zuekin.
- BATZUK.—(Guziak jeikita artzen dute; batzuek gerriko lokarriari mun egiteko asmoz) Ongi etorria, aba agurgarri ori...
- XABIER.—(Mun egin nai diotenak aldenduazita) Ez, ez... Ez naiz ni zuen ezpafiñak nere jantzietan artzeko diña... Pekatari aundi bat naiz... Exeri guziok.—Neregatik, lurreko ar ziztrin onengatik, ez zenuten jaiki bear...
(Exertzen dira; praillea ere bai).
- MARTISE.—(A. Xerapi'ri) (Santu izugarrien bat diñagu auxe).
- A. XERAPI.—(Oinetatik burura din ezagun).
- MIREN.—Aba, gurekin txokolatea artu nai al dezu?
- XABIER.—Goikoak sariztu bezaizu zure ongina ori! Baiño barkatu; ezin artu nezake...
- MARTISE.—(Ori barau latza!)
- XABIER.—...biotzerrea egiten dit-eta...
- MARTISE.—Aaaa!
- XABIER.—Bai; or sukaldean eskatu ditut neretzako uskeri batzuek... Urdaileri nabil, eta edozer gauzak ez dit onik egiten...
- MIREN.—Jakiña!
- XABIER.—Gero, andre begiragarri ori, ba-dakizu argalak gerana, eta... jan egin bear!
- MIREN.—Noski.
- XABIER.—Aragi ta ezurrezkoak gera, gorputz ustelkor au gerekin dakarkigu... (ta sukalderontz begira) A! Ba-dator! alare! (Neskamea sartzen da Iruñia'ko txistor ta Errijoja'ko ardoaz) Eta nion beze-la, aberea gerekin degun bitartean... (mokau bat artuaz) jan egin bear...
- A. XERAPI.—(Opil erdia sartu din erabat!...)
- MARTISE.—(Ixo... Goseak iltzen zegon errukarria-ta!)
- XABIER.—Gauza lotsagarria! Ai jan gabe bizi al ba'giña, gogoari, animari, gure bizi guzia emanaz!
- A. XERAPI.—(Dotriña orixe ez zait ba oso atsegin).
- XABIER.—Baiño gauza auen bitartez Jainkoak gure txikitasuna beti begien aurrean jarri nai izan digu apaltasunean bizi gaitzen...
- MIREN.—Jateko bearra ba-zendun, Aba!
- XABIER.—Bai, lotsagarria dan ezkeru, aitortu dezadan guzion aurrean: gose naiz... Zein argalak geran! Aste bete jan gabe igarotzea aski degu gosea nabaitzeko...
- MARTISE.—Jaungoiko aundia! Aste bete?...
- A. XERAPI.—Erraxago gosetzen gera gu...
- XABIER.—Bai, aste betean egon naiz mendian, zerura begira, noizean

bein sasi ta larretan nere gorputz pekatariari igortzialdi bat emanaz...

MARTINE.—Ene ba!

XABIER.—Goizero, emengo usaidun iturriraiño etorri naiz bertoko urari zurrutada bat egiñaz; nagusiek agindu bait-didate nere osauson autsia zaitzera onara etortzeko. Gero, ez det esango egun osoa jan gabe igarotzen dedanik, ez bait-da egia. Baiño nere janari guztia masustak izan dira. (Guziak alkarri begiratu, ikararuta). Lau masusta gosaltzeko. Bazkaltzeko eskua bete. Aparitan amar amabi bat...

A. XERAPI.—Aitaren eta Semearen!...

XABIER.—Igandetan, arratsalde erdian beste masusta mordoska bat, Jainkoaren eguna jaitzearren.

MARTINE.—Ia siñistu ere ezin diteke.

MIREN.—Gizonak orrenbeste bizi al izatea!

XABIER.—Baiño, makala naiz, ta astean bein garai ontan onara jexti-bearra izaten det nere indarrak gauza bizigarriagoaz sendotzera...

MARTINE.—Ez da arritzekoa, Aba! Ez da arritzekoa!!...

XABIER.—(Ontzi bat ardoz bete, ta jasota, begiratu) Au gauza ederra!... Au ere eman zigun ba Jainkoak... Gora dezagun Jauna bere emaitzetan!... (Zurrutada batean usti).

MARTINE.—Eta alaz ere, aba donetsu ori, zoriontsu biziko zera...

XABIER.—Bai, ene alaba, bai; zorion-utsetan bizi naiz. Ba al-dakizufez zergatik? Oso erraxa da: Goikoaren deia entzun eta itsu-itsuan jarraitu izan natzaiolako berari!... Eta onetzaz bai daudela oker, asko ta asko munduan... Zenbat eta zenbat ez dira galdu Goikoaren deiari jaramonik egin ez, edo etxeokoe galazi izan ziotelako... Gai onezaz zuen gogoak argitu nai nituzke, ain ederki egokitu zaigun ezker, kristau maiteak...

MARTINE.—Begirune osoaz entzuten dizugu...

XABIER.—Baiño, ongi asteko, Goikoa bedeinkatu dezagun berriz. (Beste baso bat).

A. XERAPI.—(Iturriko ur usaidunak ez dio egarria oso il).

XABIER.—(Berriz sukaldarontz begira) Baiño! Tira orratik! Emen da! (Neskamea tortilla aundi bat dakarrela).

A. XERAPI.—(Aiskidea! Ez zaizkizu oraintxe zure masusta-janak gogoratzen!)

MARTINE.—(Miren'i. Bere biziko itzaldiren bat egin bear zigun; nik ez diñat itzik galduko).

BEGOISA.—(Ulertu eziñik nago praille onen berri nola orain arte jakin ez dedan).

XABIER.—(Arrautzopil puska batzuek irentsi ondoren) Asi gaitean,

Goikoa lagun degula. Ene ardi laztanak: Jaungoikoa'ren deia —vocatio, vocationis— era askotako oi da: obeki esateko: era askotakoa ez; era bitakoa bakarrik. Erlijio-bizitza ta ezkontza. Neska-mutilzar biziera ez da, nere ustez, eta Eliza Amaren gu-raso agurgarri askoren ustez, Goikoaren deia; etsaiarena baizik...

A. XERAPI.—(Bere artean, Martiñe'ri begi-zearka begiraturaz) (Ederrak eman dizkin!)

XABIER.—Baño ontan ere, berezi ditzagun emakumezkoak g'izonez-koengandik. Neskazarrak, geienetan, ez dira neskazar bere naiez gelditu, ezkondu ezin izan diralako baizik; oiek ez dute errurrik, naiko lana bai ordea gaixoak...

MARTINE.—(Ala ere! Asnasa artu eziñik negoen!)

XABIER.—Gizonezkoetan berriz ba-dira mutilzar gelditu diranak ezkontzako uztarri astuna leporatu nai izan ez dutelako. Auexei dijoakie nere lenengo zigorkada. Ta azkenez, neska bai mutilzarretan ba-dago beste talde bat: ezkontzarako deia entzun eta bere etxekoen naiz bere gain aginpidedunen cragozpenez, ezkondu ez diranak; auek naiko lan izango dute zeruratzen, baño zuzengabekeriz ezkontzea galazi diotenak? A! Ez dizutet esan nai nolako inpernua izan bear duten!

MARTINE.—Ondo irabazia gaiñera!

XABIER.—Baño etorri gaiten berrero asierako itzetara. —Askok uste izaten dute, lekaidetzarako deia bakar-bakarrik izaten dala Jainkoaren deia... Oker larria auxe! Prailletzako deia bezin done-tsua, berau bezin begiragarria da ezkontzarakoa.—Berdin berd'n jartzen dira inpernura-bidean, batari naiz besteari jaramon egin ez, edo jarraitzea galazten dietenak. Zer esango dezute Jainkoak bati prailletarako deitu ta au, deiari jarraitu bearrean, ezkondu egiten ba'da...

MARTINE.—Jainkoak gorde gaitza! Ori pekatu larria!

XABIER.—Ba, ezkontzarako deia izan eta praille joaten danak ez du burugabekeri ariñagoa egiten! Ez da bestea baño errazago zeruratuko; zaillago bear bada... Baño jetxi gaiten oraindik geiago: prailletzako bidean, dei askotarikoak diran bezela, —batak jesuita nai du, besteak prantziskotar, onako onek kartujo, ta abar— eta norberari egindako deia komentu berezi batean, ez beste edozeiñetan, sartuta beteko duan bezela, alaxe gertatzen da ezkontzan ere... Ezkontzarako lenbiziko gaita, alkarrenganako maitasuna da...

BEGOISA.—(Praille onek, dana dala, egi pozgarriak esaten ditu...)

XABIER.—Nik orain jarriko dizutet adibide bat: egin zazute kontu mutil bat: Pello izena jarriko diogu...

ARANTXA.—(Isilka Begoiña'ri) (Ori izen itsusia!)

XABIER.—Errotazuri'ko Pello, Matxin Bizardo'ren Malentxo'tzaz txoratura dago; Matxin Bizardo'ren Malentxo'k berriz ez darabil Errotazuri'ko Pello beste ametsik buruan... Alkar maite dute ta alkarri ezkon-agintza egiñak dira... Ba, orra: Pello'ren deia ez da soil soilik ezkontzea; ez, enetxoak; Pello'ren deia Malentxo'kin, eta ez beste iñorekin, ezkontzea da...

BEGOÏÑA.—(Su aundiz) Ederki esana!...

A. XERAPI.—(A! Orratik! Senargaia ba-din neskatxa onek! Nere Garbiñe'k ez duna).

XABIER.—Ba iñork, etxeok batez ere, Pello'ri Malentxo'kin ezkontzea galerazten ba'dio, beste neska bat ezarriko zulotik sartu nairik, zer gertatzen da? Iru auetako bat: Pello mutilzar gelditu, edo beste nexka batekin ezkondu, edo praille sartu... Nola nai ere, bere bidetik kanpora bizi izan... Ta onetara beartu duanak inpernuko su guztiak ez ditu aski...!

MIREN.—Ikara naiz!

MARTINE.—(A. Xerapi'tzaz) (Iretzat ez zegon ori gaizki!)

A. XERAPI.—(Martine'tzaz) (Oiek ola ba'dira ez den ik gardostualdi makala igaro bear!)

BEGOÏÑA.—(Sotin luze bat eginda) (Praille onek egun bat Yon'en etxean egingo ba'lu!)

XABIER.—Baiño aspaldian ez genduan Jainkoa bedeinkatu. (Beste baso bat klink).

BEGOÏÑA.—Arren jarraitu, aba ona orrela.

XABIER.—Ba-noa; ba-noa. Malentxo neskatxa ona da; baiño ez du arditik. Pello'k berriz etxeari begiratu bear dio bere irabazien bidez. Eta orra non datozen etxeokak esaten: "Mutil au ezin di-teke ezkondu ta ez da ezkonduko."

MARTINE.—Edozer gauza!

XABIER.—Zergatik ez, enetxook? Jaungoiko bat ez al dago goian? Berak Pello'ri ta Malentxo'ri alkarbidea egin eta bion alkar-maitasunari eder ba'derizkio, nor da iñor Pello ezkondu ezin ditela esateko? Gaur ezin ba'du ere, ez al dio Jainkoak garaia iristen danean, bidea erraztuko?...

BEGOÏÑA.—Ori esan, ori!

XABIER.—Zuetakoren batek galdetu lezake: orretazkero, gurasoak ez al dute bein ere bere seme-alaben ezkontzen aurka jartzeko eskubiderik? Ez det orrenbeste esan. Ezkontza zearo debekatzeko ez dute eskubiderik; baiño, bai batzuetan beren seme-alabei atzeratuazten alegiñak egiteko... Noiz? Egin zazute kontu Malentxo izen eta ibilketa gaiztoko neskatxa dala... Orduan bai... Baiño Malentxo'k arditik ez izatea, ta Pello gaurkoz etxeari eutsi-bearra izateak ez diote eskubide ori ematen... Eta Malentxo ona izan arren,

dan bezela, edozein atso autubatzaliek aren izena beztu-naian ba'dator ezkontza egin ez dedin, zer merezi du orrek?... Deabruak eraman beza!

A. XERAPI.—(Martíñe'ri) (Zertan begiraten didan orrela? (Garratz).

XABIER.—Amorraiak betoz!

A. XERAPI.—Zer?...

MARTINE.—Zer?...

(Neskamea agertzen da).

XABIER.—Betoz amorraiak! Auexek ere Jainkoak egiñak... Bedeinka dezagun Bera bere goragarrietaz! Auxe jan ezkeru, ongi naiz mendian beste aste bete igarotzeko!...

A. XERAPI.—Masusta utsez?

XABIER.—Masusta utsez.

ARANTXA.—Pello ta Malentxo'ren ipuia bukatu al da?

XABIER.—Oraintxe noa, maite; aurki azkena.

BEGOÏÑA.—Esan, esan!

XABIER.—Pellok, toki guzietatik datozkion eragozpenak bide, batak ezin ezkondu ditekela", besteak "bere andregaiia nolanaika neska dala" ta abar, etsipenari burua ematen dio ta onela dio bere artean: "etxeak nere euspina, nere irabazia bear duala? Ezkontzea debekatu? Ba-dakit zer egin. Komentu baten pakean nere egunak amaitzera joan ta kito."

MIREN.—(Jauna, Jauna. Gizon onek goiko argiz itz egiten du!)

XABIER.—Zer gertatzen da? Pello gaur bertan ezkonduko ba'litz ere, nola ala bere sendiari gutxi naiz asko laguntza ematen jarraitu lezake; praille sartuta berriz, kaixo motel: eskatu bai obeto, eman baiño... Oiek ola dirala, usteko dezute zuek bere etxeoek praille joateari galazpen biziagoa jarriko diotela ezkontzeari baiño? Ez ba; Praille joan nai dek? diote. Joan adi ba; Goikoak lagunduko gaitzik... Jainkoa arestian jaio ba'litz bezela... Ta Pello gizajoa komentuan sartu da, praille txar bat izango da, ta bertan sartuazi ziotenak Jainkoari egunen batean kontu estu-estu eman bearra izango dute!...

MIREN.—Arren, Aba! (Oso atsekabetuta jaikirik) Ez jarraitu, arren! Biar bertan ezkon bedi!

XABIER.—Zein? Ni? (Ikara aundia agertuaz).

MIREN.—Ez, zuk ez dezu ezagutzen! Nere Yon, nere Yon! Tira jaiki zuek ere! Goazen aren billa!

XABIER.—Egon, egon pakean; nik indarrak berritu arte (Baso bat eskuan duala).

BEGOÏÑA.—(Oso urduri). (Yon! Pello! Malentxo! Arantxa! Gogo-jardunak! Zortzi egun! Yon'en tabakorik eza! Zaldun aren praille adiskidea! Ene Jainkoa! Zer da au? (Arantxa'ren burua artu ta

begi-begietan begiratzen dio) Bai, bera da! Ama zerukoa! Gezur onj azken ona eman zaiozu!

Seigarren agerraldia.
Guztiak.

(Yon sartzen da ta Xabier'engana dijoa eskuan mun egiteko asmoz; Xabier'ek bere eskua eman bearrean Begoiña'rena damaio).

MIREN.—Yon! Yon! I aiz?

MARTISE.—Jaungoikoaren miraria!

YON.—Barkatu, ama! Ta barkatu zuk ere, Begoiña; baiño itsumustuan ta Gotzaiaren baimenikan gabe praille bikain au egin bearrean arkitu naiz, bestela esanda aintzakotzat artuko ez zenituen egiak esan zitzan.

MIREN.—Au! Zure andregai! Neskatzax egoki au?

YON.—Onek ez zuan zuk aña berri gezur onetzaz. Praillea ta ni bakarrrik gera errudunak!

MARTISE.—Ta praillea?...

YON.—Praillea (Bizar-jantziak kenduta) zure anai laztanada da, Xabier.

ARANTXA.—Ja, ja, ja. Txalo, txalo osabari! (Txaloka).

XABIER.—Pello ta Malentxo. —Barkatu bezait Jainkoak ez dagokidan jantziz jantzi ba'naiz, baiño jantzi aiek gabe esan ditudan egiak esan ba'nitu, ez zidan emakumeak jaramonik egingo.—Ezkon zaitzete; zuen maitetasuna gizonen txikikeriak iltzeko ederregia data: nik ere maitasun bat izan nuen eta ez jarraitzetik datorkit nere biziko zoritxar guzia. Aberatsa naiz, eta ezkondu ziñezteke, Peljo'ren bearkuna uzteko bildurrik gabe.—Luzaro bizitzeko ez naizela ere igertzen det, nere osasuna gazteegi gastatu det-eta; emendikantxe nere ondorengotzat aukeratzen zaituztet nere aberaskietan. Tira, Miren, neskatzax eder onen bekokian musu bat utzi zazu...

MIREN.—(Negarrez) Atoz, alaba! (Musu ematen dio).

ARANTXA.—Ez nuen nik esaten ezkontzea oso erraxa zana? Au poza! Txalo, txalo! Txalo Yon'i, txalo Begoiña'ri!

O I A L A